

**X. ULUSLARARASI
YUNUS EMRE SEVGİ
BİLGİ ŞÖLENİ BİLDİRİLERİ
(06-08 MAYIS 2010)**

**Hazırlayan
Prof. Dr. Erdoğan BOZ**

ESKİŞEHİR, 2011

YUNUS EMRE DİVANI'NDA SAVAŞ VE ASKERLİKLE İLGİLİ SÖZCÜKLER

Arş. Gör. Fatih DOĞRU

Giriş

XIII. yüzyılın ikinci yarısı ve XIV. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Yunus Emre, Türk dili ve edebiyatının en önemli şairlerinden biridir. Yeni bir yazı diline geçiş döneminde dünyaya gelen bu büyük şair, konuşma dilinden ve halk şirinden yazı diline doğru uzanan gelişmede zirveye yükselmiş en eski öncü durumundadır. Yunus'un elinde Anadolu Türkçesi yüksek bir fikir ve edebi deyiş gücü kazanmış bulunmaktadır (Korkmaz 1973, 19).

Muhakkak ki Yunus Emre bir sevgi insanıdır ancak o sevgisini anlatırken şiirlerinde çeşitli sebeplerle savaş ve askerlikle ilgili birçok sözcük kullanmıştır. Burada Yunus Emre'nin yaşadığı dönem ve yaşadığı çevrenin etkisi göz ardı edilemez.

Bu devri kısaca şu başlıklar altında ele alabiliriz:

Anadolu Selçukluları'nın sonudur. Osman Gazi devirleridir. Anadolu isyan ve sıkıntılarla çalkalanmaktadır. Merkezî idareden ümidini kesenler ayrı ayrı beylikler oluşturmuşlardır ve kendi aralarında kardeş kavgalarına girişmişlerdir. Yerleşme sıkıntıları yaşanmaktadır. Çeşitli sosyal sıkıntılar ve iç huzursuzluklar vardır. Moğol istilâsı her tarafı kasıp kavurmaktadır. Saltanat kavgaları vardır. İlmî hayat neredeyse durmuştur. Halkı eğiten bazı gönüllü kuruluşlar birbirlerine küskün ve düşman hale gelmiştir. Batınî zümreler faaliyetlerini dört koldan yürütmektedirler. Şeriat, yani dinin kuramsal boyutu küçümsenir hale gelmiştir. Dinî bağların zayıflaması, sosyo-ekonomik yapının bozulması ve işsizliğin yıkıcı bir unsur haline gelmesiyle birlikte sefalet söz konusudur. Bunların yanında tasavvuf hareketi yaygınlaşmıştır (Özbek 2004, 153).

Yunus Emre yeni kazanılmış bir yurdun uç topraklarının genişlediği ve genişleyen topraklarda yeni bir devletin kurulduğu, eski imparatorluğun küçük küçük beyliklere bölündüğü yıllarda yaşamıştır (Cumbur 1977, 50). Anadolu, Yunus Emre'nin yaşadığı dönemde siyasi bakımdan tam bir kargaşa içindedir. Anadolu Selçuklu Devleti yıkılmış, kurulan yeni beylikler aralarında savaşmaktadır. Bu devirde birçok savaşa şahit olunmaktadır. Divan'da ve Risaletü'n-Nushiyye'de anlatılan konularla ilgili birçok savaş sahnesi tasavvur edilir, hayatın bir parçası olan askeri terimlere sıklıkla rastlanır (Akdemir 2007, 15). Yunus Emre'nin yapmış olduğu birçok benzetmede savaş aletlerini kullanması da çevresinin ve devrinin etkisiyle açıklanabilir.

Tarihte din kavgalarının milletler arasında ne büyük savaşlara neden olduğu acı sayfalar halinde yine tarih kitaplarında yer almıştır. Örneğin İslam tarihinde bu kavgalar ve hatta savaşlar yüzünden zaman zaman on binlerce Müslüman ölmüştür. Yunus Emre bütün bu çekişmelere karşı çıkmıştır. Allah aşkının bütün insanları yumuşatacağı, gerçeğe kavuşturacağı ve tutucu görüşleri yok edeceği kanısına varmıştır (Çubukçu 1995, 104).

Yunus'un yaşadığı çağ, gerçekten bunalımlı çağdır. Siyasal birliğin parçalanması, devlet düzeninin bozulması, yöneticilerin iktidar kavgalarına girişmesi, dış düşmanlarla (Moğollar) içerdekilerin işbirliği yapması, halkı fakir düşürmüş ve perişan etmiştir. Toplumda asayiş ve huzur kalmamıştır. İşte böyle bir devirde Yunus Emre, halkı birleştirmek ve ümit aşılama için olanca gücüyle çalışmıştır. Adeta morali bozulmuş, rûhen sarsılmış olan insanların yüreklerine su serpmiştir. (Özbek 2004, 268)

Yaşadığı yerin ve dönemin şartları dolayısıyla Yunus Emre, savaşlara ve askerlikle ilgili sözcüklere yabancı değildir. Aynı zamanda ordu-millet anlayışına sahip bir millete mensup olan Yunus, günlük hayatta sıkça karşısına çıkan ve çevresinde sürekli kullanılan bu türden sözcüklere divanında da sıklıkla yer vermiştir. Divanda farklı türden savaşla ilgili sözcükler, şehitlik ve gazilikle ilgili kavramlar, düşman ve ordu kavramları, askeri unvanlar, savaş aletleri, askeri mekânlar, savaş oyunları ve savaş

sonrasını anlatan bir takım sözcükler yer almaktadır. Bildirimizde bu sözcüklerin hangileri olduğuna, kullanım sıklığına ve ne şekilde kullanıldığına yer vermeye çalışacağız.

Yunus Emre Divanında geçen savaş ve askerlikle ilgili sözcükler şunlardır:

1. SAVAŞ, CENG

Yunus Emre Divanında 14 kez “savaş” sözcüğü, 4 kez “ceng” sözcüğü, 1 kez de “mücâhede” sözcüğü geçmektedir. Bu sözcükler divanda “savaş”, “savaş it-“, “savaş kur-“, “savaş ol-“, “savaş eyle-“, “ceng it-“, “ceng kıl-“, “mücâhede it-“ şekillerinde karşımıza çıkar ve Yunus Emre tarafından farklı anlam ilgileriyle kullanılmıştır:

1.1. Savaş – Söz İlgisi

Yunus Emre Divanındaki söz – savaş ilgisi dikkat çekicidir. Divanda “söz” çok önemli bir yere sahiptir. Yunus’a göre iyi söz ve kötü söz olarak ikiye ayırabileceğimiz söz; kötü ruhlu, acımasız, imansız kişilerin ağzından çıkıyorsa zehir gibidir ve onlar sözü ne kadar yumuşak söyleseler bile o söz savaşa benzeyecektir. Aşkla söylenmemiş bir söz ancak savaşı anımsatır. Söz o denli önemlidir ki iyi ve gönülden söylenmişse eğer zehirli aşı bal ve yağ eder, savaşları bitirir. Olumsuz, kötü söz ise insanın başını götürür.

*Taş gönülde ne biter dilinde agu düter
Niçe yumşak söylese sözi savaşa benzer (66 – 2)¹*

*Söylerisem sözüm savaş söylemezsem cigerüm baş
Cihân tolu durur kallâş her birinden bir taş gelür (92 – 3)*

*Söz ola kese savaşı söz ola bitüre başı
Söz ola agulu aşı bahıla yag ide bir söz (102 – 2)*

¹ Numaralı beyitler Mustafa Tatcı’nın hazırladığı Yunus Emre Divanı (2008)’ndan alınmıştır.

Yunus aşk ateşinde yanmış, onun bütün sözleri ağlamak, sızlamak olmuştur. İnkâr edenler, aşk ateşinde yanmayanlar bunu anlayamaz ve onlara Yunus'un bu sözleri bir isyanmış, bir savaşımış gibi görünür. Oysa Yunus'un dostuna sızlanması onun aşkının ateşinde yanmasından dolayıdır ve münkirlere savaş olarak görünen bu sözlerle aslında aşkını anlatıyordur.

*'İşkun odına yandugum aglamak oldu güldüğüm
Dost sana zâri kıldugum münkirlere savaş gelir (92 – 2)*

1.2. Tabiatta Savaş

Yunus Emre Divanında tabiat unsurlarının savaşı olarak yalnız çay ve denizin arasında yaptığı savaşa rastlıyoruz. Çaylar, nehirler denize kavuşmak için, denizle birleşmek için akarlar. Hızlı, coşkulu, sert ve gürültülü bir şekilde akan bu çaylar, savaşta düşmana akın eden bir orduyu anımsatır. Ancak akın ettiği yönde deniz vardır ve deniz çaydan çok daha engin ve derindir. Bu fark bize cahil ile âlim, ham kişi ile olgun(kâmil) kişi arasındaki büyük farklılıkları hatırlatır. Cahil ve ham kişiler her zaman kendilerini olduklarından büyük görerek âlim ve kâmil kişilerle hadleri olmadan savaşmaya kalkarlar. Yunus Emre tarafından topuk seviyesine bile gelmeyecek derecedeki sığ bir çaya benzetilen bu ham kişiler, engin denizlere benzetilen kâmil kişilerle savaşmaya cesaret ederler.

*'İşkıla gelen erenler içre aguyı nûş ider
Topuga çıkmayan çaylar deniz ile savaş ider (80 – 1)*

1.3. Dünya Malı İçin Savaş

Yunus Emre'nin şiirlerinde çoğu zaman bir ölüm, cenaze sahnesiyle karşılaşırız. O, şiirlerinde kendi cenazesini tasavvur eder ve cenazesinde ve sonrasında olacaklardan bahseder. Dünya malı için yaşanacak savaş anlatır. Onun cenazesi mezara konulacak, daha sonra eve gelinip dünya malı için, miras için geride kalanlar arasında bir savaş yaşanacaktır. Dünya malı değersizdir ve onun için savaşmaya değmez. Ancak savaşların sebepleri de hep değersiz olan dünya malıdır. Dünya malı gelip

geçicidir ve dünyadaki maddi olan her şey emanettir, hiç kimseye kalmayacaktır.

*İltüp sine koyalar yine eve geleler
Anca savaşı kuralar benüm mâlum üstine (340 – 5)*

*Eyde sana emânetin vir issi diler ilteyin
Ala senden emâneti kula senünle cengini (350 – 2)*

Yunus Emre maddi dünyayı simgeleyen dokuz kat gökle, yedi iklimle ve yaradılışın dört unsuruyla cenk etmektedir. Kendisini Rüstem'e benzetir ve maddeyle yaptığı bu savaşı destanlaştırır.

*Bu tokuz arslan u yidi evren ü dört ejdehâ
Bunlarunla ceng idem Rüstem olam destân olam(201-24)*

1.4. Gönül ve Can Arasındaki Savaş

Yunus Emre, o dilbere, sevgiliye kul olmak için gönlü ve canı arasında yaşanan bir savaşı anlatır. Gönül de can da o dilberin kulunun kendisi olduğunu söyler fakat Yunus bu savaşın galibinin kim olduğunu söylemez, savaş olmuştur ancak üstün gelen belli değildir. Gönül ve can arasında kul olmak bakımından rekabet söz konusudur. Allah'a kul olmayı tüm varlığıyla istediğini, hatta bu isteğin Yunus'un kendi içinde bile bir rekabete, savaşa neden olduğunu görürüz.

*Gönlüm eydür benem kulı cânım eydür benem kulı
Hiç bilmezem kimdür yigi bu ikiden savaş oldu (354 – 2)*

1.5. Nefis ve Şeytan ile Olan Savaş, Mücâhede

Hak aşığı herkesin olduğu gibi Yunus Emre'nin de en büyük iki düşmanı nefis ve şeytandır. Yunus her zaman bu ikisiyle savaş halindedir. Dosta yakın olmak için dostla ulaşmak isteyen âşık gece gündüz nefsiyle savaşı. O'na daha yakın olabilmek için nefsin evini yıkmayı, yerle bir etmesi gerekir. Eğer bu savaş aşk ile yapılıyorsa nefsin bu mücadeleye dayanabilmesi çok zordur. Aşk, nefis şehrine girdiyse eğer, kibir

kalesini yıkacak, orada ne bulursa yakacaktır. Burada nefis ile aşk arasında çok defalar büyük savaşlar gerçekleşmiştir. Eğer kişi gerçeği arıyorsa, nefsinin düşman olduğunu bilmeli, onunla vuruşmalı ve savaşarak gerçeği aramalıdır. Nefisle birlikte bir diğer büyük düşman şeytandır. Yunus Emre ilahi bir aşka sahip olduğu için şeytanla daima bir savaş halindedir ve bu en büyük düşmanları karşısında canını ortaya koyar. Yunus Emre'nin nefis ile olan savaşında şeytan da nefse yardım etmektedir. Hak âşıklerini ibadetten ve Hak'tan uzaklaştırmak için yaptığı savaşta şeytan, nefsin en büyük yardımcısıdır. Bu ikisi Hak âşıklarına sıkıntı çektiren en büyük düşmanlardır.

*Her bir kişi bir iş dutar ol dosta yakın olmaga
Gice gündüz nefsiyle her dem savaşdur 'âşıkun (146– 6)*

*Ol dördün birisi cân biri dîn biri îmân
Biri nefsümdür düşmân anda savaşup geldüm (181 – 5)*

*Uram yıkam nefs evini oda yana hırs u hevâ
El götürem şimden girü nefsile savaş eyleyem (197 – 4)*

*Bu 'ışk bize Rahmânîdür hem cânumuzun cânıdur
Anun için şeytânıla her dem bu savaşum benüm (204– 3)*

*'İşk nefs iline akdı ne buldıysa yakdı
Kibir kal'asın yıkdı anda çok savaş oldu (394 – 3)*

*Hakîkate bakarısan nefsün sana düşmânyiter
Var imdi ol nefsünile vuruş-tokuş savaş yüri (403 – 2)*

Mücadele, “savaş yapma” anlamındadır ancak daha çok nefis ile yapılan savaş için kullanılmıştır. Yunus Emre de nefisle mücadele ederken aşk kuşağını kuşanır, sevgilinin yolundan gider. Nefisle yaptığı bu savaşın sonunda da müşâhade edebilecek, yani ilahi âlemi görüp sevgiliye kavuşabilecektir.

*'İşk kuşağın kuşangıl dostun yolını vargıl
Mücâhede çekersen müşâhade idesin (242 – 3)*

2. ŞEHİTLİK VE GAZİLİK

Yunus Emre Divanında şehitlik ve gazilik makamları da ele alınmış, 2 kez “gazi” 1 kez “gaza”, 2 kez “meşhed” (şehitlik), 1 kez de “şehit”, sözcüğü kullanılmıştır. Bu sözcükler divanda “gazi”, “gazi ol-“, “gaza kıl-“ şekillerinde kullanılmıştır.

2.1. Gazi, Gaza

Yunus Emre'nin devrinde Anadolu'daki en önemli unsurlardan biri gazilerdir. Yunus Emre de kendisini bir gazi olarak tanımlar. Gaza kılmak dinimizde ve kültürümüzde çok önemli bir yere sahiptir. Bir kişi gaza kılmışsa yani gazi olmuşsa o kişi din uğruna harp etmiş ve büyük sevap kazanmıştır. Yunus gaza kılmayı hacca gitmekle aynı kefeye koyarak gazanın ne kadar kutsal bir vazife olduğunu göstermiştir. Ancak bir kez olsun gönül yıkan kişi her ne kadar gaza kılsa ya da hacca gitse de bunun bir önemi kalmayacaktır. Bu yüzden öncelikle gönülleri yapmak, gönüllere girmek gerekir. Kimi zaman da Yunus Emre'nin bir gazi olup Efreng (Hristiyan) ile yani nefsiyle savaş yaptığını, ya da Efreng gibi isyankâr olduğunu görürüz.

*Gâh bir gâzî olam Efreng'ile ceng eyleyem
Geh dönem Efreng olam nisyânıla isyân olam (201 – 15)*

*Gâzî benem şehîd benem ölüben öldüren benem
İrte gice ol dostıla bâzâr iden gelsün berü (287 – 8)*

*Bin kez hacca vardunısa bin kez gazâ kıldunısa
Bir kez gönül sıdunısa gerekse yüz yıl yol dokı (366 – 6)*

2.2. Şehid, Meşhed

Yunus, inkâr eden münafıkların kendisini öldürmek istediğini, bunu ancak Allah'ın yapabileceğini, var eden ve yok edecek olanın O olduğunu söyler. Bu durumda münafıklarla olan savaşta ya gazi ya da şehit olacaktır ve tertemiz yıkanarak meşhedine yani şehitliğe gömülecektir. Bilindiği gibi şehitlerin

yıkanması gerekmez. Din uğruna harp ederken ölen kişiler nasıl şehit oluyorsa, Yunus da nefsini öldürüp Allah'a kavuştuğu için şehit olmuştur. Bu savaşta hem ölen hem öldüren Yunus'tur. Ölen odur çünkü dünya malından geçmiştir; öldüren odur çünkü nefsini katletmiştir.

*Ölmedi meşhed tolduhça
Gündüzümüz oldu gice
Bilmeyüz hâlümüz niçe
Allâh sana sundum elüm (184 – 13)*

*Gâzî benem şehîd benem ölüben öldüren benem
İrte gice ol dostıla bâzâr iden gelsün berü (287 – 8)*

*Beni arı yuyalar meşhedüme koyalar
Kâfirler esirgeye baka hâlüm üstine (340 – 3)*

3. DÜŞMAN, YAGI

Yunus Emre Divanında 32 kez “düşman (düşmen)” sözcüğü, bu sözcükle ilgili olan sözcüklerden 3 kez “Tatar”, 2 kez “yagı”, 2 kez de “Efrenğ” sözcüğü kullanılmıştır. Bu sözcükler divanda “düşman”, “düşman tut-“, “düşman ol-“, “düşman bil-“, “düşman yit-“ şekillerinde kullanılmıştır. Düşman sözcüğünün 5 kez “dost” sözcüğüyle birlikte ikileme olarak kullanıldığı görülür. Yunus, düşman sözcüğünü farklı anlam ilgileriyle ele almıştır:

3.1. Düşmanı Olmayan Yunus

Vahdet halinde olan kişi, hiçbir insana veya varlığa düşman gözüyle bakamaz. “Mutasavvıf düşmanı olmayan kişidir.” (Tatçı 2009, 174) Yunus Emre kimseye düşmanlık beslemeyeceğini, kin tutmayacağını; herkesin (ağyarın, yabancının bile) kendisine yâr olacağını söyler. Onun hakkında kötü düşünenler için -hatta düşmanların elinde esir olup ağlamasını, inlemesini isteyenler için bile- hayır dua etmiş, onların dostlarının mutlu, düşmanlarının ise dostları ya da tamamen yabancıları olmasını dilemiştir. Bir sevgi insanı olarak Yunus Emre, düşman için bile hayır dua etmektedir.

*Her kim diler ben hâr olam düşmen elinde zâr olam
Dostları şâd u düşmânı dost u agyâr olsun ana (13 – 5)*

*Kimseye düşmân tutmazuz agyâr dahı yârdur bize
Kanda issuzluk varısa mahalle vü şârdur bize (333 – 1)*

*Adumuz miskîndür bizüm düşmânumuz kimdür bizüm
Biz kimseye kîn tutmazuz kamu 'âlem yârdur bize (333-2)*

*Bu dünyede dostdan artuk Yûnus nesne sevemedi
Bilmez misin gayretsüze dost u düşmân gülesini (348 - 9)*

3.2. Nefsine Düşman Yunus

Yunus Emre'nin en büyük düşmanı, diğer bütün mutasavvıfların da en büyük düşmanı olan nefsidir. Nefsinin hırsı ve tama etmesine uyan kişilerin gönüllerde yeri yoktur. Yunus Emre'nin amacı gönüllere girebilmek, dosta ulaşabilmektir. Bu sebeple amacına ulaşmasını engelleyecek olan nefsine düşmandır, onun boynunu vurur, kendine karşı zafere ulaşmasını engeller ve bu sayede cennetteki Tuba dallarına konabilecek, sevgiliye ulaşacaktır.

*'Aynı hırs ol olmuşdur nefsine ol kalmışdur
Kendiye düşmân olmuş yavuz yoldaşa benzer (66 – 5)*

*Düşman benüm nefsüm durur tama'ıla hırsum durur
Tama'ıla hırsa uyan gönüllerde yir eylemez (112 – 4)*

*Küfrini atar iken îmânun urma sakın
Hırs bizümle düşmândur bilişlüdür il degül (163 – 4)*

*Ol dördün birisi cân biri dîn biri îmân
Biri nefsümdür düşmân anda savaşıp geldüm (181 – 5)*

*Bu yolda muhkem durduk nefsin boyunun urduk
Sen şâha gönül virdük düşmân ne zafer itsün (232 – 8)*

*Kevser havzına talanlar ölmezdin öndin ölenler
Nefsini düşmân bilenler konar Tûbâ dallarına (345 – 6)*

*Hakîkate bakarısan nefsiñ sana düşmânyiter
Var imdi ol nefsiñile vuruş-tokuş savaş yûri (403 – 2)*

*Nazar dahı gözde olur kimde ne var bakar görür
Tama' ana düşmân olur gözden savar ol nişânı (412–10)*

3.3. Halkın Düşmanı Dünya

Yunus Emre, maddi dünyanın halkın düşmanı olduğunu, asıl amacın Allah'a ulaşmak olduğunu söyler. Gönül, geçici olan bu dünyayı terk etmelidir. Eğer kişi bu dünyaya düşman olmayıp da gönül verirse mutlaka pişman olacaktır.

*Bu dünyâya gönül viren sonucu pişmân olısar
Dünyâ benüm didükleri hep ana düşmân olısar (63 – 1)*

*Dünyâ halkun düşmânıdur maksûd ol cânlar cânıdur
Bilün ki dünyâ fânîdür dünyâyı terk itsen gönül (161 – 4)*

3.4. Yağı Tatar (Moğollar)

Yunus Emre'nin yaşadığı devir Anadolu'nun Moğol istilasına uğradığı devirdir. Yunus Emre, şiirlerinde yağmacı Moğol ordusundan “yağı Tatar” olarak bahseder. Moğol ordusu düşmandır ve Yunus Emre'nin şiirlerinden onların korkusu ve ümidi olmayan kara cahil insanlar olduklarını anlarız. Nefsiyle olan savaşında Yunus Emre'nin kendisini Moğol askerine benzettiği de görülür.

*İşkun çeri saldı benüm gönlüm evi iklimine
Cânımı esir eyledün n'ider bana yağı Tatar (78 – 3)*

*Ol budakda biter îmân îmân bitse gider gümân
Dün-gün işüm budur hemân nefsiñe bir Tatar oldum
(222-6)*

*Okursın tasnîf kitâb niçe binâ vü i'râb
Havf ü recâ sende yok eyle ki bir Tatar'sın (248 – 4)*

4. ORDU

Yunus Emre Divanında “ordu” sözcüğü 2 kez geçmektedir.

Ordu millet olan Türklerin en büyük hususiyetlerinden birisi de savaşçılıklarıdır. Barış zamanında günlük işleriyle meşgul olan halk, savaş zamanında çoluğundan-çocuğuna topyekûn seferberlik halinde bulunuyorlardı. Özellikle harp Türkler için bir sanat halini almıştır (Gömeç 1999, 102). Bu sebeple Türklerde ordu çok önemli bir yer tutmaktadır. Yunus Emre de bu sözcüğe divanında yer verir.

Yunus Emre, var olan tek gerçeği bir orduya benzetmiş, insanların ona ulaşabilmesi için bu orduya şeriatın koruculuk ettiğini söylemiştir. Yunus’un yaşadığı devirde bazı değer hükümlerinde değişiklikler olmuştur, mefhumlar değişik manalar kazanmışlar, bilhassa değer ölçüleri başka bir yönde gelişmiştir (Cumbur 1977, 51). Hakikat ordusuna şeriatın koruculuk etmesi de böyle bir örnektir.

*Şerî’at korıcıdur hakikat ordusunda
Senün için korınur hâsıl ordu içinde (303 – 5)*

5. ASKERİ UNVANLAR

Türk Devletleri tarih boyunca farklı coğrafyalarda önemli bir siyasi güç haline gelmiş ve bunu en çok güçlü askeri yapısına borçlu olmuştur. Türk ordu teşkilatına dair en eski kayıtlar, milattan sonra 3. asra ait olup, bu ordu onlu düzene göre meydana getirilmiştir (Gömeç 1999, 103). Ordu millet anlayışına sahip olan Türklerin askeri teşkilatları içinde birçok farklı askeri unvan kullanılmıştır. Yunus Emre Divanında da bu unvanlardan bazıları farklı şekillerde sıkça kullanılmıştır.

5.1. Korucu

Yunus Emre Divanında “korıcı” sözcüğü 1 kez geçmektedir.

Yunus Emre şeriatı, hakikat ordusunda tek gerçeği koruyan bir korucuya benzetilmiştir.

*Şerî'at korıcıdur hakikat ordusunda
Seniün için korunur hâsıl ordu içinde (303 – 5)*

5.2. Çeri – Leşker

Yunus Emre Divanında asker anlamına gelen sözcüklerden “çeri” sözcüğü 6 kez, “leşker” sözcüğü ise 3 kez geçmektedir. Bu sözcükler; aşkın askeri, hakikat askeri, himmet askeri olarak bulunmasının yanında nefsin askeri ve riya askeri olarak da divanda yerini almıştır.

5.2.1.Çeri

Yunus Emre Divanında “asker” anlamındaki çeri sözcüğüyle kimi zaman dost, kimi zaman düşman askeri kastedilmiştir. Aşkın askerleri Yunus Emre’yi esir etmiştir ve bu yüzden düşman olan nefsin kendisine zarar veremeyeceğini söyler. Çünkü aşkın askerinin bulunduğu yere nefis yaklaşamayacaktır. Diğer taraftan asker sözcüğüyle düşman askeri de kastedilmiştir. Yunus Emre, sürekli savaş verdiği ve en büyük düşmanı olan nefsin askerini öldürdüğünü, böylelikle hakikate ulaştığını, bu yolda başarılı olmak için yetmiş bin riya çerisini öldürmek gerektiğini söyler.

*Her kapuda bir kişi yüz bin çerisi vardur
’İşk kılıcın kuşanup cümle kırasum gelür (46 – 4)*

*’İşkun çeri saldı benüm gönlüm evi iklimine
Cânımı esîr eyledün n’ider bana yağı Tatar (78 – 3)*

*Kırdum bu nefsiün çerisin bir itdüm burc u bârûsın
Pâk eyledüm içeriün mülketini yuyan benem (187 – 3)*

*Yitmiş bin riya çeri vardur bu yolda bilün
Nefs öldürmiş er gerek ol çeriye kırası (375 – 4)*

*Cânım üzere turdı Rahmân çerisin dirdi
Şeytân ilini urdı key yağmâ tarâş oldu (394 – 2)*

5.2.2. Leşker

Yunus Emre Divanında “asker” anlamındaki diğer sözcük de leşker sözcüğüdür: Yunus Emre varlık askerini bozguna uğratıp dünya malının cazibesini yenip kendisine kıyanların sevgiliye kavuşabileceğini söyler. Sevgiliye kavuşmak için dünya malından vazgeçmek, kendi canına kıymak gereklidir. Yunus Emre kendisini de bir asker olarak görür ve dost kapısında akıyla hizmet eden bir himmet askeri olduğunu söyler.

*Dostıla bilişen cân oldur kendüye kıyan
Varlık leşkerin sıyan dahı çâpük-ter gerek (135 – 10)*

*Çagram himmet leşkerine dirile dost işigine
'Arş önünde 'aklumlâ hıdmet kılup turan benem (212–6)*

*Yüz bin melik ü selâfın dost yüzini göricegiz
Terk eyleye tahtını vü 'izzet ü leşker hânûmân (259 – 5)*

5.3. Çavuş – Serheng

Yunus Emre Divanında 1 kez “çavuş” sözcüğü, 3 kez de “serheng” sözcüğü geçmektedir.

5.3.1. Çavuş

Çavuş sözcüğü; “onbaşidan sonra gelen erbaş” anlamındadır. (Yunus Emre Divanında bir kez geçen bu sözcük, bu beyitte, bildiğimiz anlamının yanında “yıldız” anlamıyla da ele alınabilir.) Selçuklu döneminde çavuşlar ellerinde değnekler, bellerine taktıkları kemerlerdeki özel nişanlarıyla törenlerde hükümdarın önünden giderler ve “Yort savul!” (Çekilin Yoldan!) diyerek yolu açarlardı. Bu halleriyle çavuşlar, sultanların en yakınında bulunurlar, bir nev’i sultanların korumalığını yaparlardı. Sultanların emirlerini bunlar iletirler, dıştan gelen misafir, sefir ve elçileri ilk bunlar karşılar ve sultanın huzuruna götürürlerdi (Pakalın 1983, 332). Yunus, âşıklar sultanın kapısında bulunduğu sürece yıldızlarının, talihlerinin parlak olacağını söyler. Yunus, mürşid-i hakikin (=*sultanın*) huzurunda bulunan Hak âşıklarının yıldızını (yani

talihini) saray çavuşuna benzetir (Tatcı 2009, 242). Yunus burada çavuşun sultana olan yakınlığından yola çıkmış ve âşıkların yıldızını çavuşa benzetmiştir.

*Ol sultân kapusunda ol Hazret tapusunda
'Âşıklarun ılduzu her dem çavuşa benzer (66 – 4)*

5.3.2. Serheng

Serheng sözcüğü; “çavuş, kavas, yasakçı, kapı bekçisi” anlamına gelmektedir. Serhenglerin görevleri de çavuşlarla aynıdır. Bunlar hükümdar ve saray görevlilerinden olup, posta ulaklığı ile muharebe hizmetlerinde bulunur ve daha ziyade hükümdar alaylarında mevkîp’in önünde yürüyerek hizmet ederlerdi (Koç 2002, 397). Daha çok yasakçı olmalarıyla şiirlerde ele alınırlar.

Serheng sözcüğü Yunus Emre Divanında nefsin askeri, aşkın askeri ve ecel askeri (Azrail) olarak karşımıza çıkar. Eğer kişi bu dünyada kendi hesabını kendisi almazsa serhengler elinde perişan olacaktır. Bu serheng nefsin askeridir ve onun arzularını temsil etmektedir. Yunus aşkın serhenginin elindedir ve o Yunus’u nefisten uzak tutmaktadır. Yunus yine bir ölüm sahnesi tasavvur ederken azraili bir serhenge benzetir ve bir gün Allah’ın ecel serhengini gönderip insanın gözüne görünerek benzinin rengini değiştireceğini söyler.

*Algıl kendü elünile girü kendü hisâbunu
Yohsa serhengler elinde katı yaramaz olur hâl (155 – 5)*

*’İşkun serhengi beni komaz hîç bir nesneye
Ne İslâm'da ne dînde anılmaz küfr ü imân (264 – 4)*

*Allah sana viribiye bir gün ecel serhengini
Gele gözüne görine azdura benzün rengini (350 – 1)*

5.4. Paşa- Subaşı

Yunus Emre Divanında 5 kez “paşa (beşe, peşe)” sözcüğü, 1 kez de “subaşı” sözcüğü geçmektedir.

5.4.1. Paşa

Yunus Emre acele edilen yolda birçok meşe ağacı olacağını ve meşe olan yerde de kolay hile yapılabileceği için bu yolda doğru yolu gösterecek olan paşadan çok harami olacağını söyler. Zaman zaman Yunus Emre, yüksek rütbesi olan paşaya seslenir, sözlerinin boş söz olmadığını ancak herkesin anlayamayacağını söyler. Kimin başına ne geleceğinin belli olmayacağını, dünyanın geçici olduğunu, malını dostlarına ve halka paylaşması gerektiğini, bir gün paşanın da öleceğini ve mezara konulacağını anlatır.

*İven yolu durur mîşe mîşe kolaydur kolmaşa
Mîşe olan yirde paşa hârâmî çok anterî var (27 – 6)*

*Sana eydürem ey paşa neler geliserdür başa
Kimi isiden bagrı pişe kim şarâba kanışıcak (127 – 6)*

*Paşa bu kuş dilidür bunu Süleymân bilür
Sana direm iy hâce bu dil tehî dil degül (163 – 6)*

*Bu dünyede üç kişi Hak dîdârın görmeye
Bir dikçi bir kovcu biri gammâzdur beşe (293 – 5)*

*Mâlun çoğusa iy paşa hısımun kavmun üleşe
İledeler seni sine göresin yirün tengini (350 – 4)*

5.4.2. Subaşı

Subaşı, ordu komutanı manasına gelen askeri bir unvandır (Gömeç 2000, 11). Yunus Emre kibir ve bencilliği subaşına benzetmiştir. Kibir ve bencilliğin dünyanın komutanı olduğundan ve bu ikisinin birçok yoldaşı olduğundan bahseden Yunus, yoldan çıkmamak için bu komutana uymamak gerektiğini söyler.

*Kibr ü menidür subaşı delim kişidür yoldaşı
Sen olmagıl anun eşi buna uyan yoldan azar (83 – 6)*

6. SAVAŞ ALETLERİ

Türklerin savaş aletlerini kullanma konusunda oldukça usta oldukları yazılı ve sözlü kaynaklarda yer almaktadır. Türklerin savaşta kullandıkları temel silah “ok”tur. Türk orduları içerisinde atlı okçular en önemli birlikleri oluşturur. Ok dışında yay, mızrak, kargı, kılıç, hançer gibi aletler de Türklerin savaşta en çok kullandıkları aletlerdendir. Bunların yanında savaşta savunma amaçlı kullanılan savaş aletleri de vardır. Bunlar arasında da zırh, gürz, kalkan, miğfer gibi aletleri sayabiliriz (Teres 2009, 2112). Yunus Emre de Divanında bu sözcüklere sık sık yer vermiştir. Yunus Emre Divanında geçen savaş aletleri:

6.1. Ok – Yay – Demren

Yunus Emre Divanında “ok” sözcüğü 18 kez, “yay” sözcüğü 6 kez, “okun ucuna geçirilen demir” anlamındaki “demren” sözcüğü de 2 kez geçmektedir. Bu sözcükler divanda “ok”, “ok at-”, “ok ur-”, “yay kur-”, “yay sı-” şekillerinde kullanılmıştır. “Ok” ve “yay” sözcüklerinin “Okun yaydan çıkması”, “yaydan eğri, okdan doğru olmak” gibi bazı deyimlerle birlikte de kullanıldığı görülür. Bu sözcükler Yunus Emre Divanında farklı anlam ilgileriyle kullanılmıştır:

6.1.1. Ok ve Yay Kurmak

Yunus Emre ömrünü yayın içinde bulunan oklara benzetir. Ok yaydan çıktığı zaman onu tutmak mümkün değildir. İnsan ömrü de sonsuza kadar baki değildir. Belirli bir süreye bağlıdır. Bu düşünce Yûnus’un dilinde ok-yay kavramıyla çok basit bir biçimde ifade edilmiştir. Nasıl kurulmuş bir yay sonsuza kadar kurulu kalmazsa, bir ömür de elbet bir yay gibi boşalacaktır (Torun 2005, 25). Yunus sevgilinin kaşının yay kurmadan ok attığından, İsrail’in sura üflemesinden önce nice canların uyanacağından bahseder. Yay kurmak burada dünyanın sonudur fakat öyle âşıklar vardır ki dünyanın sonu gelmeden sevgiliye kavuşabilmişlerdir. Onlar, ölmeden önce ölenlerdir.

*‘Ömrün delim bir okdur yay içinde toptolu
Tolmuş oka ne turmak hâ sen anı atdun tut (18 – 5)*

*Senün kaşun turmadın ok atar yay kurmadın
İsrâfil sûr urmadın niçe cânlar uyana (320 – 9)*

6.1.2. Aşk Oku

Yunus Emre, aşkı, bir oka benzetmiştir ve yüreğine bu aşk oku saplanmayan kişilerin âşık olamayacağını söyler. Âşık kişi, sevgilinin eziyetlerine katlanmak zorundadır. Aşkın oku öyle bir oktur ki, sert kayalardan geçer ve aşığı vurur. Demreni de aşığın yüreğine saplanır. Yunus Emre, demrenin saplandığı yerden çıkmayacağını ve bu durumda aşk için öleceğini söyler. Aşkın oku karşısında kimse duramaz ve bu okun yarası aşığın gönlüne işler.

*İy Yûnus sen dostunun cefâsına katlangıl
Yüreğine 'ışk okın urmayan 'âşık mıdur (36 – 7)*

*Çokal-cevşen bu 'ışk odına döymez
Okı câna batar katı yalıdur (50 – 3)*

*Dost senün 'ışkun okı key katı taşdan geçer
'İşkuna düşen 'âşık cânıla başdan geçer (70 – 1)*

*Egriligi yaydan egri togruluğu okdan togru
Bu şehir içinde ugru hem kâzî hem sultân nedür (94 – 2)*

*'İşkun okı demreni dokınur yüregüme
'İşk için ben öleyin demren kayusu degül (165 – 8)*

*Uş yürüyem yana yana cigerüm gark oldı kana
'İşkun bir ok urdı câna niçe zâri kılmayayın (269 – 5)*

*Çün elini 'ışka ura 'ışk okına kimdür tura
Gök yüzinde melâiki 'ışk anı indürdi yire (307 – 2)*

*Şöyle delü olmuşam bilmezsin dünden günü
Yüregümde işledi 'ışk okının yaresi (378 – 10)*

6.1.3. Ok – Yay Kırma Geleneği

Yunus Emre birçok yeri gezdiğini ve gördüğünü söyler. Bu gördüğü yerlerde kimsenin dünyada kalmadığını, nice büyük ve güçlü kimselerin bile öldüğünü anlatır. Bu ölümü anlatırken meydanda bulunan kırılmış yaylardan ve oklardan bahseder. Yunus Emre'nin burada eskiden ölen önemli kişilerin ardından yapılan ok ve yay kırma geleneğinden bahsettiğini görürüz.

*Ulu-kiçi aglamışlar server yigitler komışlar
Baş ucında yay sımışlar kırıluban oklar yatur (82 – 4)*

6.1.4. Erenlerin Oku

Yunus Emre, nefsiyle savaşıyan erenlerin -bir savaşçıyı anlatır gibi- tasvirini yapar. Atlarının kahır, zırlarının ise gayret olduğunu, yaylarının çok sağlam olduğunu ve oklarının kayaları delip geçebileceğini söylemektedir. Erenlerin âhını oka benzetmiştir ve dağ-taş bu âha katlanamamıştır. Aynı zamanda Yunus Emre, dervişlerin hor görülmemesi gerektiğini söyleyerek, onların sözlerini de oka benzetir ve uzaklara attıkları bu okların cana battığını, bu dünyada gafil olunmaması gerektiğinden bahseder.

*Erenlerün âhına tag-taş katlanımadı
Kalkanı demir ise okları atmak gerek (141 – 5)*

*Kahır erenler atıdur gayret dahı hil'atıdur
Erenler yayı katıdur okları geçer kayadan (265 – 2)*

*Dervîş okı ırak atar hey dimedin cânâ batar
Gâfil olma yiter tutar hor görmegil dervîşleri (374 – 6)*

6.1.5. Küfür Oku

Yunus Emre, küfrü delici bir oka benzetir ve bu ok atıldığında imanın zedeleneyeceğinden bahseder.

*Küfür okın atarken îmânun urma sakın
Yilüp sıyasın gücün sebl ola güvecesi (351 – 12)*

6.1.6. Nemrud'un Ok Atması

Yunus Emre bazı beyitlerinde tarihi kahramanlardan ve onlarla ilgili olaylardan da bahsetmiştir. Bir beyitinde Nemrud'un göğe ok atmasından bahseder. Bu kıssa şöyledir:

Nemrut isyan edip tanrılık iddia edince göklerin altında kartal gibi hoplayarak bir ok alıp Allah'a attı. Gök Tanrısını yani Allah'ı tanrı benim diyerek vurmak istedi. Kıssanın devamında Allah'ın Cebrail'e emrederek bir balığı alıp onun okuna karşı tutmasını söylediği, Nemrut'un balığa saplanıp kanlanan oku tahtına bırakarak her zamanki gibi işlerine devam ettiği anlatılır (Bilgin 2005, 195). Yunus Emre, bu olaydan, diğer önemli tarihi şahsiyetler olan Şeddâd, Kârûn ve Nuşîrvân ile birlikte bahseder.

*Şeddâd bir uçmak yaptı Nemrûd göğe ok atdı
Kârûn'ı da yir yutdı Âdil Nuşîrvân kanı (396 – 4)*

6.1.7. Can Oku

Yunus Emre, canı bu bedende yayda gerilmiş olan bir oka benzetir. Bu geçici dünyada erenlerin dostuyken inkârcı olmak anlamsızdır, elbet bir gün hayat bitecek, can oku bu yaydan çıkacaktır.

*Erenlere muhib iken yâ münkir olduğun neden
Key sakinîl datlu cânun okları çıkmadın yaydan (265-1)*

6.2. Kılıç – Kalkan

Yunus Emre Divanında 6 kez “kılıç” sözcüğü, 1 kez Hz. Ali'nin kılıcının adı olan “Zülfekâr” sözcüğü, 1 kez de “kalkan” sözcüğü geçmektedir. Kılıç sözcüğüne divanda “kılıç”, kılıç kuşan-”, “kılıç al-”, “kılıç ur-”, “kılıç sal-” şekillerinde rastlanır. Bu sözcüklerin Yunus Emre Divanında farklı anlam ilgileriyle kullanıldığı görülür:

6.2.1. Azrail'in Kılıcı

Yunus Emre yine bir ölüm sahnesi tasavvur eder ve can alıcı olan Azrail'in kılıcından bahseder. Azrail bu kılıçla canları almaktadır. Yiğit kimseler zaten dünyadan vazgeçmişler, bu dünyada canını vermişler, himmet zırhıyla kuşanmışlardır. Bu sayede bu kimseler kılıçtan korunmuş olacak, kılıç onları kesmeyecektir.

*Gele sana cân alıcı dahı cân alır kılıcı
'Aklunı başdan alıcı bir dem amân virmez ola (6 – 3)*

*Zihî bahadır cân terkin urur
Kılıç mı keser himmet giyeni (353 – 2)*

6.2.2. Aşk ve Kudret Kılıcı

Yunus Emre'nin nefsiyle olan savaşı burada da karşımıza çıkar. Yunus, nefse karşı olan savaşını aşk kılıcı kuşanarak yapmaktadır. Onun nefse karşı kullandığı silahı aşktır. Kudret kılıcıyla nefsin boynunu keser, elleri kan içinde nefsiyle boğuşur.

*Her kapuda bir kişi yüz bin çerisi vardır
'İşk kılıcın kuşanup cümle kırasum gelür (46 - 4)*

*Kudret kılıcın almış nefsün boynını çalmış
Nefsini depelemiş elleri kan içinde (302 – 7)*

6.2.3. Hz. Ali'nin Kılıcı

Yunus Emre bazı tarihi şahsiyetlerden de şiirlerine bahsetmiş ve onları bilinen önemli özellikleriyle birlikte ele almıştır. Bunların biri de dört halifeden Hz. Ali'dir. Yunus Emre, dört halifeye de gönülden bağlıdır. Onlara olan yakınlığı da aynıdır; birine yakın birine uzak değildir. Onları bir arada zikrettiği beyitleri yanında tek tek andığı mısraları da vardır. Onların dördü de Hz. Muhammed'in yarenleridir (Temizkan 2005, 689). Yunus, Hz. Ali'den bahsederken onu kılıcıyla birlikte anar. Hz. Ömer'i adaleti, Hz. Hamza'yı da meydandaki yiğitliğiyle birlikte anar. Hz. Musa olup Tur Dağı'na çıktığını,

Hz. Ali olup savaş meydanına gelerek kılıç çektiğini söyler. Hz. Ali'nin Zülfikar adlı kılıcından bahseder. Onun Allah'ın aslanı lakabına atıfta bulunur ve Döldül adlı atından da bahseder.

*'Âli'yile urdum kılıç Ömer'ile 'adl eyledüm
On sekiz yıl Kâf Tagında Hamza'yla meydândayıdum
(168-11)*

*Mûsâ oldum Tûr'a vardum koç olup kurbâna geldüm
'Âli olup kılıç saldum meydâna güreşe geldüm (224 – 6)*

*Bineridi Döldül'e bilinde Zülfekâr'
Erenler açdı dîni Tanrı Arslan'ı kanı (396 – 8)*

6.2.4. Demir Kalkan

Erenlerin güçlü aşk okları nefsin kalkanı demirden yapılmış olsa da onu aşacaktır. Dağ-taş bile erenlerin aşkına katlanamamıştır. Aşk ile aşılmayacak zorluk yoktur.

*Erenlerün âhına tag-taş katlanımadı
Kalkanı demir ise okları atmak gerek (141 – 5)*

6.3. Çokal – Cevşen

Yunus Emre Divanında 2 kez “çokal”, 1 kez de “cevşen” sözcüğü geçmektedir. Çokal, eskiden savaşlarda atlara giydirilen, bir çeşidini savaşçıların da giydiği çelik zırhtır. Cevşen ise zırh, savaş elbisesi olarak tanımlanır (Tatçı 2008, 451).

Aşkın ateşine çelikten zırhlar, savaş elbiseleri dayanamaz ve aşkın sert okları bu elbisenin altındaki cana batır, ondan kaçış yoktur. Bu yüzden Yunus Emre bu yola çıplak şekilde, her şeyden arınarak girmiştir. Zaten yüz zırhlı gelse bile çıplak birini soyamayacaktır.

*Çokal-cevşen bu 'ışk odına döymez
Okı cânâ batır katı yalıdır (50 – 3)*

*Var imdi miskîn Yûnus 'uryân olup gir yola
Yüz çokallu gelürse yalıncagı soyamaz (105 – 5)*

6.4. Mancınık

Yunus Emre Divanında “mancınık” sözcüğü 1 kez geçmektedir. Mancınık sözcüğü, eski savaşlarda kullanılan, kalelere veya yüksek kesimlere taş ve gülle atan sapan (Tatçı 2008, 469) olarak tanımlanmıştır.

Yunus Emre doğruluğu bir mancınığa benzetmiş, tövbe ve istiğfar taşı bu mancınıktan atılıp doğrudan nefis kalesine gönderilirse, nefsin kalesi yerle bir olacaktır. Nefsi yenmek için doğruluk ve tövbe etmek son derece önemlidir.

*Togruluk mancınığı istigfâr taşıyla
Togru vardı atıldı yıkıldı nefis kal'ası (375 – 5)*

6.5. Kargu

Yunus Emre Divanında “kargu” sözcüğü 1 kez geçmektedir. Kargu, mızrak anlamında kullanılan bir sözcüktür.

Yunus Emre sevgilinin uzun boyunu karguya benzetmiş ve sevgilinin karguya benzeyen boyunu bir güzellik unsuru olarak göstermiştir. Yunus Emre'nin bu beyitte yapmış olduğu benzetmede, çevresinde çok kullanılan bir savaş aleti olan karguyu kullandığı görülür. Sevgilinin boyunu benzetecek birçok unsur varken bir savaş aleti olan kargunun kullanılmış olması da dikkat çekicidir.

*Elleridür kınalı hem karavaşları tapulu
Kargu gibi uzun boylu gül yüzlü hatunlar yatur (82 - 7)*

7. SAVAŞ OYUNLARI

7.1. Çevgân - Top

Yunus Emre Divanında “top” sözcüğü 8 kez, “çevgân” sözcüğü ise 7 kez geçmektedir.

Çevgan, cirit oyununda kullanılan değneğin adıdır. Gerek saray erkânı ve gerekse halk arasında büyük itibar gören ve günümüzde oynanan polo'ya benzer bir oyun olan çevgan da Ortaçağlarda sık karşılaşılan bir eğlence seklidir (Özbek 2001, 49). Karşılıklı iki takım arasında oynanan çevgan oyununda

gaye, oyuncuların at sırtında oldukları halde ellerindeki değneklerle sürdükler ile sürdükleri topu takımlarının hedeflerine ulaştırmalarıdır. Galibiyet belli zamanda kazanılan isabet sayısı veya belli sayıyı daha evvel tamamlamak yoluyla elde edilir (İslam Ans, 388-389). Oyunda esas olan çevganın da topun da insanın eline geçmesi ve topun, oyuncu tarafından kendi sahasına çekilmesidir. Topu rakibe kaptıranlar oyunu kaybederler (Tatçı 2009, 159). Bu oyun eski bir savaş oyunudur ve daha çok askerlerin savaş öncesinde savaşa hazırlanmaları amacıyla oynanmıştır.

Yunus Emre şiirlerinde bu çevgana ve topa yer vermiş, oyunun oynandığı meydandan da bahsetmiştir. Onun anlattıklarından bu oyunda topun diğer oyuncularından çalınmaya çalışıldığını anlarız. Yunus daha çok oyunda kullanılan aletleri benzetmelerle kullanır ve nefis ve aşk arasında oynanan bu oyunda kendisini çevgan ya da top olarak görür. O, aşk meydanında nefis atını koştururken bu meydanda kendisini bir çevgana, başını da topa benzetmiştir. Bazen de kendisini topa benzetir, çevganı çaldığını ve kimsenin bu meydanı ondan alamayacağını söyler. Erenler meydanında yuvarlanan topa kendisini benzeten Yunus, padişahın çevganında kalmıştır. Bunda şaşılacak bir şey yoktur. O kendisini sevgiliye teslim eder. Nefsin elinde top gibi yuvarlanmayacağını, bu topu nefsin elinden çalarak aşkın eline düşeceğini söyler. Yunus daha yeni yetme çocuklar gibi eteğini at yaparak daha ellerine çevgan almadan meydana çıkmak isteyenleri de eleştirir. Bu oyun hayali bir atla ele çevgan almadan oynanacak bir oyun değildir. Sabır gerektirir.

*Topı kim alısar çevgânumuzdan
Bu çevgân topıla meydân benümdür (31 – 4)*

*'Âşıklar meydânı 'Arş'dan yücedür
Çalarlar çevgânı topı belürmez (113 – 9)*

*Niçe bir 'ışk meydânında nefis atın segirtdürem
Yâ niçe bir başımı top eyleyüp çevgân olam (201 – 12)*

*Tıfl-ı nev-reste gibi etegin at idinüp
Ele çevgân almadın meydân arzû kılursın (255 - 3)*

*Cân ne durur dost önünde fetvâ budur kamu dilde
Gel göresin bu meydânda topdur dostı seven başı(360-7)*

*Top benem çevgânı aldum çalaram
Kim ala bu topdan meydânımı (389 – 6)*

*Erenler meydânında yuvalanur top idüm
Pâdişâh çevgânında kaldumısa ne oldu (393 – 2)*

8. ASKERÎ MEKÂNLAR

8.1. Kal'a

Yunus Emre Divanında 5 kez “kal'a” sözcüğü geçmektedir.

Yunus Emre, kal'a sözcüğünü farklı benzetmelerle birlikte kullanmıştır. Yunus Emre Divanında kale sözcüğü; padişah kalesi, gönül kalesi, nefis ve kibir kalesi, vücut kalesi olarak karşımıza çıkar.

8.1.1. Padişah Kalesi

Yunus Emre, evliyaları, özellikle de Mevlana'yı övdüğü bir şiirinde evliyaların, daha yerler ve gökler yaratılmadan, dünya var olmadan önce Allah katında var olduklarını söyler. Evliyaların vatanı padişah kalesidir diyerek Allah'ın huzurunu padişah kalesine benzetir.

*Henüz bu yir olmadın gökler yaradılmadın
Evliyâlar vatanı pâdişâh kal'asıdur (64 – 3)*

8.1.2 Gönül Kalesi

Yunus Emre'ye göre dost yolunda giden kişinin kendisinden geçmesi gerekir. Çünkü dost, can şehrini yağmalar ve gönül kalesini alır. Eğer kişi sevgiliye kavuşmak istiyorsa bunları göze almalı ve kendisinden vazgeçmelidir.

*Dostdan yana giden kişi kendözinden geçmek gerek
Dost yağmâlar cân şehrini alur gönül kal'asını (348 – 5)*

8.1.3. Nefis ve Kibir Kalesi

Yunus Emre, kaleyi, nefis ve kibir kalesine de benzetir. Eğer doğruluk mancınığından tövbe ve istiğfar taşı dosdoğru bir şekilde atılırsa nefsin kalesi yıkılacaktır. Ayrıca nefis, içinde kibir kalesi bulunan ve içinde birçok savaş yaşanan bir şehre benzetilmiş, bu şehre aşkın askerleri girerek ne bulduysa yakmış ve kibir kalesini de yıkmıştır.

*Togruluk mancınığı istigfâr taşıyla
Togru vardı atıldı yıkıldı nefis kal'ası (375 – 5)*

*'İşk nefis iline akdı ne buldıysa yakdı
Kibir kal'asın yıkdı anda çok savaş oldu (394 – 3)*

8.1.4. Vücut Kalesi

Yunus Emre, insan vücudunu bir kaleye benzetir. Akıl bu kalede sultan, gönül ise kalede bulunan hazinedir. Kalenin bekçiliğini ise aşk yapmaktadır. Sultanı ve hazineyi koruyacak olan, vücut kalesinin bekçisi aşktır.

*İşbu vücûd bir kal'adur 'akıl içinde sultânı
İşbu gönül bir hazînedür 'ışk tutmuş bekler anı (412 – 1)*

8.2. Dervâze

Yunus Emre Divanında 1 kez “dervâze” sözcüğü geçmektedir. Dervaze, “büyük kapı, büyük bir binanın büyük taşra kapısı, kale kapısı” (Tatcı 2008, 453) anlamlarında kullanılmıştır.

Yunus Emre on iki hücreli yedi dervâzeli bir şehirden bahseder. Bu şehrin içinde kimsenin bilmediği iki dilber bulunmaktadır. Bu şehir kişinin gönlüdür.

*On ikidür hücresi yidi dervâzesi vardur
Anda iki dilber var bilmezsin ki sorasın (250 – 4)*

8.3. Burc – Bârû (Bâr)

Yunus Emre Divanında 7 kez “burc”, 3 kez de “bârû (bâr)” sözcüğü geçmektedir. Burc, “kal’a çıkıntısı” anlamındadır. Bârû ise “kale duvarı, hisar burcu, sûr” anlamlarında kullanılmıştır. Yunus Emre Divanında bârû sözcüğü, daima burc sözcüğüyle birlikte (burc u baru olarak) kullanılmıştır.

8.3.1. Burc ve Bârû’nun Bir Olması

Yunus Emre burc ve baruyu dünyadaki ayrılıklar, kesret olarak görür ama aslında ikisi de birdir ve vahdetin parçalarıdır. O, inananları yanına çağırır ve kudret ve ululuk sahibi olan Allah yoluna davet eder. Doğru yolu gösterenle övünerek inkârcılığın ne olduğunu anlayalım demiştir. Burc ve barunun bir olması kudret sahibi Allah’ın mutlak varlık olduğunu temsil eder. Nefisle yaptığı savaşta Yunus Emre, nefsin askerlerini öldürür ve burc ile baruyu bir eder. Fethettiği bu yerleri temizleyerek nefsin istek ve arzularından kendisini arındırmış olur. Burc ve baru burada can ve gönül olmalıdır. Nefisten kurtardığı canı ve gönlünü artık aşkı sayesinde bir etmiştir. İnsanların bazıları doğruları söyler, Hakk’ı anlatır. Bazıları ise bâtıldan bahseder ve yanlış şeyler söyler. Dervişler ise burc ve baruyu bir etmelidir. Aslında bunların hepsinin Hakk’dan geldiğini bilmeli, varlığın gerçekte birlikten meydana geldiğini fark etmelidirler.

*Mü'minisen gelgil berü Cebbâr ola burc u bârû
Fahr idelüm mürşidile ma'lûm ola münkir nedür (56–10)*

*Yûnus imdi yavı var bulmayasun il ü şâr
Kim Hak disün kim bâtıl dervîş burc u bâr gerek(135-19)*

*Kırdum bu nefsün çerisin bir itdüm burc u bârûsın
Pâk eyledüm içerüsün mülketini yuyan benem (187 – 3)*

Eğer Yunus Emre sözünü bilerek gözü dosttan başka bir şey görmezse, o sultana hangi burçtan bakarsa baksın güneş gibi

gelecektir. Her yerde onu görecektir. Mutlak gerçek odur ve her yerde o vardır.

*Miskîn Yûnus bil sözüñi dosta açup şol gözüni
Kangı burcdan bakarısan ol sultâna güneş gelür (92 – 8)*

8.3.2. Aşk Burcu

Yunus Emre, aşkı bir burca benzeterek aşkın burcundan uçtuğunu ve gezinerek geçtiğini söylemiştir. Ancak onun amacı gezinmek değil dosta kavuşmaktır. Aşkın burcundan uçarak dost ile buluşur. Aşk burcunun kulesi yüksektir ancak o arştan da üstündür. Gönüldedir. Hatta Kur'ân'da, onun bulunduğu yerin gönül olduğunu söyleyen ayet bile bulunmaktadır.

*'İşkun burcından uçdum cevîân uruban geçdüm
Ben dostıla buluşdum cevîân kayısı degül (165 – 10)*

*Hak duragı gönülde âyâtı var Kur'ân'da
'Arş'dan yukarı cânda 'ışk burcının kulesi (378 – 9)*

8.3.3. Nefis Burcu

Yunus Emre bir yolda olduğunu ve bu yolun da zor bir yol olduğunu söylemektedir. Bu yolda Yunus Emre'yi ilk olarak nefsi götürmektedir. Ancak nefsin burcunun yükseklerde olduğunu gören Yunus eline kazmasını almış ve kendi nefsinin mezarını kazmaya başlamıştır. Nefsini öldürmeden onun yüksek burçlu kalesinden geçmek mümkün olmayacak, dolayısıyla sevgiliye ulaşamayacaktır.

*Tenüm toprak tozar yolca nefsüm iltür beni önce
Gördüm nefsün burcı yüce kazma aldum kazar oldum
(222-8)*

9. SAVAŞ SONRASI

9.1. Zafer

Yunus Emre Divanında “zafer” sözcüğü 2 kez geçmektedir. Bu sözcük “zafer it-“ ve “zafer eyle-“ şekillerinde kullanılmıştır.

Hakk'a gönül veren Yunus Emre, düşmanı olan nefsin karşısında sağlam durmuş, onun boynunu vurmuştur. Bu durumda nefsin Yunus karşısında zafer kazanmasına imkân olmayacaktır. Ancak şeytan da yürüyen atları Âdem'in üstüne sürmüştür. İnsanı yoldan çıkarmak için her şeyi yapmıştır ve o da Âdem'e karşı hile yaparak bir zafer kazanmıştır.

*Bu yolda muhkem durduk nefsin boyunun urduk
Sen şâha gönül virdük düşmân ne zafer itsün (232 – 8)*

*Ol yürüyen atları sürdi Âdem üstine
Âdem'e mekr ırgürüp ya'ni zafer eyledi (356 – 6)*

9.2. Mağlubiyet

Yunus Emre Divanında mağlubiyetle ilişkili sözcüklerden 29 kez “yagmâ”, 3 kez “taraş ve 5 kez de “teslîm” sözcükleri kullanılmıştır.

9.2.1. Yağma

Yagmâ sözcüğü Yunus Emre'nin iki ayrı şiirinde “yagmâya virdük” ve “yagmâ olsun” şeklinde redif olarak kullanılmıştır. Bu sözcük divanda “yagma”, “yagmala-”, “yagmaya vir-”, “yagma ol-” ve “yagma eyle-” şekillerinde kullanılmıştır.

Yunus Emre sevgilinin yüzünü görünce şirkin yağmalanacağını ve aşk karşısında mağlup olacağını söyler. Bu yüzden de şeriat kapıda kalmış sevgilinin bekçiliğini yapmaktadır. Gerçeğe karşı duyulan tüm şüpheler de yağmaya verilmeli, var olan delilleri görerek bu şüphelerden kurtulmalıdır. Yunus Emre birlik yolunda çokluğu yağmaya vermiştir. “Yagmaya virdük” redifli şiirinde bir pazar tasviri yapan Yunus Emre, bu pazarda yokluğun talep gördüğünü söyler. Yunus Emre birlik yoluna tek başına her şeyden arınmış olarak çıkmıştır ve dünyaya ait her ne var ise yağmaya vermiştir. Artık onun için sen-ben yoktur. İkiliği ortadan kaldırmıştır. Sevgiliyle geçmeyen, dünyaya ait olan zamanı da değersiz görerek yağmaya vermiştir. Yunus Emre, dostun yüzünü gören canların ne yapacağını bilemeyeceğini ve dine bağlılığıyla

övünen zahidlerin bile o vakitte din ve imanını yağmaya vereceğini söyler.

*Dost yüzin göricek şirk yağmâlandı
Anunçün kapuda kaldı şerî'at (20 – 5)*

*Küfr ile tutdun dinünü vir yağmâya gümânunu
Getür görelüm burhânun belki haber takrîr nedür (56–7)*

*Varlığın yağmâya virdi irdi ma'nâ-yı Resûl
Ol kapudan gir içeri yüri var kıl a hazer (67 – 8)*

*N'idерüz dirlik suyun biz cânı yağmâya virdük
Cevherleri sarrâflara ma'deni yağmâya virdük (143 – 1)*

*Bizüm il bâzîrgânı hîç assı gözetmedi
Çün assı bizüm degül ziyânı yağmâya virdük (143 – 2)*

*Bu yolun 'ârifleri geçirmezler meta'ı
Biz hod 'uryân giderüz dükkânı yağmâya virdük (143– 3)*

*Bizüm bâzârumuzda yokluk alur müşteri
Çün iş böyle harîdâr varını yağmâya virdük (143 – 4)*

*Dîn ü millet bâzârın yağmâladi sen ü ben
Çıkduk iki aradan sen-beni yağmâya virdük (143 – 5)*

*Küfrile îmân sözi hicâb oldu bu yolda
Safâlaşduk küfrile îmânı yağmâya virdük (143 – 6)*

*Zühdile çok istedik hîç müyesser olmadı
Terk idüben küllisin gümânı yağmâya virdük (143 – 7)*

*Yüz bin yıllık 'ömr olsa bir kuşlıkça degüldür
Geçduk bitmez sığışdan zamânı yağmâya virdük (143–8)*

*Pâyânlu devr-i zamân çok egledi Yûnus'ı
Pâyânsuz devre irdi devrânı yağmâya virdük (143 – 9)*

*Dost yüzini göricegez niçe karâr kalsun bu cân
Yagmâya virür ol demde yüz bin zâhid dîn ü îmân(259-1)*

*Cânlar cânını buldum bu cânım yagmâ olsun
Assı ziyândan geçdüm dükkânım yagmâ olsun (271 – 1)*

*Ben benligümden geçdüm gözüm hicâbın açdum
Dost vaslına ulaşdum gümânım yagmâ olsun (271 – 2)*

*Benden benligüm gitdi hep mülkümi dost tutdı
Lâ-mekân kavmi oldum mekânım yagmâ olsun (271 – 3)*

*İkilikden usandum 'ışk tonını tonandum
Derdi hânına kandum dermânım yagmâ olsun (271 – 4)*

*Varlık çün sefer kıldı andan dost bize geldi
Vîrân gönül nûr toldı cihânım yagmâ olsun (271 – 5)*

*Geçdüm bitmez sığınçdan usandum yaz u kışdan
Bostânlar başın buldum bostânım yagmâ olsun (271 – 6)*

*Ta'allukdan üzüşdüm ol dostdan yana uçdum
'İşk dîvânına düşdüm dîvânım yagmâ olsun (271 – 7)*

*Yûnus ne hoş dimişsin bal u şeker yimişsin
Ballar balını buldum kovanım yagmâ olsun (271 – 8)*

*Dost gönlümi yagmâladi n'olsa gerek şimden girü
Derdi bırakdı cânımı yansa gerek şimden girü (286 – 1)*

*Dostdan yana giden kişi kendözinden geçmek gerek
Dost yagmâlar cân şehrini alur gönül kal'asını (348 – 5)*

*Kâni buldum n'iderem ben ayrığı
Yagmâya virdüm bugün dükkânımı (389 – 5)*

*Cânum üzere turdı Rahmân çerisin dirdi
Şeytân ilini urdı key yagmâ tarâş oldu (394 – 2)*

*Nâgâh yagmâ eyledi ‘ışk odı cânumuzu
Hiç kimse nitelikden virmez nişânumuzu (416 – 1)*

9.2.2. Taraş

Taraş sözcüğü; “mağlup olmak, muti olmak, alt üst olmak” anlamlarında kullanılmıştır. Yunus Emre Divanında “taraş” ve “taraş ol-“ olarak geçer.

Yunus’a göre âşık olan kişilerin malı, mülkü, bedeni ve dünyayla ilgili her neyi varsa aşka mağlup olmuştur. Aşk, girdiği yeri alt üst eder. Karşısında hiçbir engel duramaz. Eğer aşk askerleri şeytanın ülkesine girmişse şeytan da muhakkak mağlup olacaktır.

*Miskîn olur ‘âşık kişi durmaz akar gözi yaşı
Mâlı mülki cân u başı ‘ışka tarâşdur ‘âşıkun (146 – 4)*

*Cânum üzere turdı Rahmân çerisin dirdi
Şeytân ilini urdı key yagmâ tarâş oldu (394 – 2)*

*Seni bunda viribidi teferrüc eylegil didi
Sen ev yaparsın iy hâce evi tarâş olan kimdür (30 – 3)*

9.2.3. Teslîm

Teslîm olmak; “üstün bir güç karşısında mücadeleden vazgeçip yenilgiyi kabul etmek” anlamındadır. Yunus Emre bu sözcüğü “teslîm”, “teslîm ol-“, “teslîm eyle-“, “teslîmlik” biçimlerinde kullanmıştır.

*‘Âşık kişi miskîn olur yol içinde teslîm olur
Kim n’iderse boyun bura çâre yok gönül yıkmaga (1 – 8)*

*‘Âriflerden nişân budur her gönülde hâzır ola
Kendüyi teslîm eyleye sözde kıl ü kâl olmaya (5 – 4)*

*Ya bildüğünü eyit ya bir bilürden işit
Teslîmlîk ucını tut sözi uzatmayalar (57 – 2)*

*Sen kandasın teslîm ile kamulardan aşaga dur
Uşan olma bu sözümden gör müfsidi nice kızar (83 – 3)*

*Evvvelki kapusunda bir kişi durur anda
Sana eydür teslîm ol gel miskînlik bulasın (242 – 7)*

9.3. Ganimet

Yunus Emre Divanında “ganimet” sözcüğü 1 kez geçmektedir.

Ganimet, savaşlardan sonra düşmandan alınan mala verilen addır. Nefsiyle savaşan Yunus Emre, bu sözcüğe de divanında yer vermiştir. Her şey vahdetten ayrılmıştır ve geri geleceği yer yine odur. Yunus Emre, eğer dost elinden ölürse bu ölümden mutluluk duyacağını, nefsiyle yaptığı savaşta galip gelmiş olacağını ve bu zamanın, dünyada geçirdiği anların kendisine düşmanı olan nefsinden ganimet kalacağını söyler. Dost elinden ölüyorsa canını şükrederek verecektir çünkü dünyada zamanını iyi değerlendirmiş bu zaman ona ganimet kalmış ve bu sayede sevgiliye kavuşmuştur.

*Dost elinden ölürisem güle güle girü gelem
Ganîmet görem bu demi cân şükrâne virü gelem (182– 1)*

9.4. Barış

Yunus Emre, savaş sözcüğünün zıt anlamlısı olan “barış” sözcüğüne de divanında yer vermiştir. Bu sözcük Yunus Emre Divanında 2 kez geçmektedir. Bilindiği gibi Yunus, tam anlamıyla bir sevgi ve barış insanıdır. Düşmanlarını yanına çağırır ve onlara gelin barışalım der, yabancı olanlarla da tanışmak ister. Onun için insan çok değerlidir ve her zaman savaşların karşısında durup barış taraftarı olmuştur. Yunus Emre sevgiliye aşık olmayı aşkla barışmak olarak nitelendirir. Her kim aşka ulaşırsa, aşk onunla barışacaktır ancak aşka talip olan kişilerin canında bir ateş yanmaktadır. Kişinin aşkla barışması için nefsinin yenmesi gerekir.

*Beri gel barışalum yadısan bilişelüm
Atımız eyerlendi eşdük el-hamdüli'llâh (292 – 5)*

*Her kim 'ışka irişe 'ışk'anunla barışa
Kim 'ışka müşteriyse cânına od urmuşlar (68 – 2)*

SONUÇ

Bir sevgi ve barış insanı olarak gönüllere taht kurmuş olan Yunus Emre, Divanında yaşadığı dönemin ve çevresinin de önemli etkisiyle savaş ve askerlikle ilgili pek çok sözcük kullanmıştır. Yunus Emre bu sözcükleri genellikle temel anlamının dışında kullanmış; aşkını anlatırken kullandığı bu sözcüklere tasavvufi anlamlar yüklemiştir. Bu bildiride Yunus Emre Divanında tespit edilen savaş ve askerlikle ilgili sözcüklere yer verilmiş ve bu sözcüklerin bağlamda kurdukları ilgiler gösterilmiştir.

Yunus Emre Divanında savaş ve askerlikle ilgili kelimelerden 14 kez “savaş”, 4 kez “ceng”, 1 kez “mücadele”, 2 kez “gazi”, 1 kez “gaza”, 2 kez “meşhed”, 1 kez “şehid”, 32 kez “düşman”, 3 kez “Tatar”, 2 kez “yagı”, 1 kez “Efreng”, 2 kez “ordu”, 1 kez “korıcı”, 6 kez “çeri”, 3 kez “leşker”, 1 kez çavuş”, 3 kez “serheng”, 5 kez “paşa (peşe, beşe)”, 1 kez “subaşı”, 18 kez “ok”, 6 kez “yay”, 2 kez “demren”, 6 kez “kılıç”, 1 kez “zülfekar”, 1 kez “kalkan”, 2 kez “çokal”, 1 kez “çevşen”, 1 kez “mancınık”, 1 kez “kargu”, 8 kez “top”, 7 kez “çevgân”, 5 kez “kal’a”, 1 kez “dervâze”, 7 kez “burc”, 3 kez “bâru (bâr)”, 2 kez “zafer”, 29 kez “yagma”, 3 kez “taraş”, 5 kez “teslîm”, 1 kez “ganimet” ve 2 kez “barış” sözcüğü olmak üzere toplam 197 adet savaş ve askerlikle ilgili sözcük bulunmaktadır. Aşağıda, Yunus Emre Divanı’nda geçen bu sözcüklere ait bir tablo verilmiştir.

X. ULUSLARARASI YUNUS EMRE SEVGİ BİLGİ ŞÖLENİ 6-8 MAYIS
2010

No	BAŞLIK	SÖZCÜK	SÖZCÜK SAYISI
1	SAVAŞ	Savaş	14
		Ceng	4
		Mücahede	1
2	ŞEHİTLİK VE GAZİLİK	Şehid	1
		Meşhed	2
		Gazi	2
		Gaza	1
3	DÜŞMAN	Düşman	32
		Yagı	2
		Tatar	3
		Efreng	1
4	ORDU	Ordu	1
5	ASKERİ UNVANLAR	Korıcı	1
		Çeri	6
		Leşker	3
		Çavuş	1
		Serheng	3
		Paşa (Peşe, beşe)	5
		Subaşı	1
6	SAVAŞ ALETLERİ	Ok	16
		Yay	6
		Demren	2
		Kılıç	6
		Zülfekar	1
		Kalkan	1
		Çokal	2
		Cevşen	1
		Mancınık	1
		Kargu	1
7	SAVAŞ MEKÂNLARI	Kal’a	5
		Burc	7
		Bâru (Bâr)	3
		Dervâze	1
8	SAVAŞ OYUNLARI	Top	8
		Çevgân	7
9	SAVAŞ SONRASI	Zafer	2
		Yağma	29
		Taraş	3
		Teslim	5
		Ganimet	1
		Barış	2
TOPLAM			197

Şekil 1: Yunus Emre Divanı'nda geçen savaş ve askerlikle ilgili sözcük tablosu

KAYNAKÇA

KİTAP – MAKALE – TEZ

AKDEMİR, Yaşar, **Yunus Emre’de Türkçe**, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Öğretimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Malatya, 2007.

BİLGİN, Azmi, **“Gök Tanrısı” Terimi Üzerine**, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt 2 Sayı 4, Aralık 2005, s189-197.

BOZKAPLAN, Şerif Ali, **Kutadgu Bilig’deki Hayvan Adları Üzerine Bir İnceleme**, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 Fall 2007.

CUMBUR, Müjgan, **“Yunus Emre’nin Şiirlerinde Eski Türk Hayatının İzleri”**, *Milli Kültür*, Yıl: 1, Sayı: 6, s. 49-54, Ankara, 1977.

ÇUBUKÇU, İbrahim Agah, **“Tasavvuf ve Sevgi”**, Cogito, S.4, Yapı Kredi Yayınları, s.104. İstanbul,1995.

GÖMEÇ, Saadettin, **Kök Türk Tarihi**, Akçağ Yay. Ankara, 1999.

GÖMEÇ, Saadettin, **Kök Türkçe Belgelerde Yer Alan Unvanlar**, Erdem Dergisi, Cilt 12, Sayı 36, Ankara, 2000.

GÜNAY, Umay, **Türk Kültürü Açısından Yunus Emre**, Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1991/1 (Yunus Emre Özel Sayısı), 1991.

KOÇ, Ümit, **XI. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Çavuşluk Teşkilatı**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, Elazığ, 2002 s. 395-420.

KORKMAZ, Zeynep, **Yunus Emre ve Anadolu Türkçesinin Kuruluşundaki Yeri**, Türkoloji Dergisi, V/1 (Ankara 1973) s.13-19.

ÖZBEK, Abdullah, **Anadolu’nun Türkleşip İslâmlaşmasında Yunus Emre’nin Rolü (The Role of Yunus Emre in Turkification and Islamication of Anatolia)**, III. Uluslar Arası Mevlâna Kongresi, 2004, s. 253-278.

ÖZBEK, Süleyman, **Türkiye Selçuklularında Kültürel Hayat**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, III/1 (Haziran 2001) s.41-58.

ÖZKIRIMLI, Atilla, **Kaşgarlı'ya Göre Türklerde Askerlik**, Türk Dili (Divanu Lugati't-Türk Özel Sayısı), XXVII, 253, Ekim: 87-95.

TATCI, Mustafa, **Yunus Emre Divanı Tenkildi Metin**, H Yay. İstanbul, 2008.

TATCI, Mustafa, **Aşk Bir Güneşe Benzer**, İstanbul, 2009.

TATCI, Mustafa, **İşitin Ey Yarenler**, İstanbul, 2009.

TEMİZKAN, Mehmet, **Bektaşî Edebiyatının Birinci Dönemi ve Bu Dönemdeki Hâkim Temaları Üzerine Bir İnceleme**, Fikret Türkmen Armağanı, İzmir, 2005.

TERES, Ersin, **Orta Türkçede "Zırh, Kalkan" Anlamı Taşıyan Bazı Sözcükler** Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/3 Spring 2009 s.2111-2119.

TORUN, Ali, **Yunus Emre ve Halk Kültürü**, Millî Folklor, 2005, Yıl 17, Sayı 68.

TÜRKTAŞ, Metin, **Divani Lügatit-Türk'te Yer Alan ve XI. Yüzyılda Türkler Arasında Oynanan Oyunlar**, PAÜ. Eğitim Fak. Derg. 1999, Sayı 5.

SÖZLÜK – ANSİKLOPEDI

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Yay. Ankara, 2004.

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, Çevgan Maddesi, 3.Cilt, İstanbul, s.388-389.

PAKALIN, M. Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 1983.

SAMİ, Şemsettin, **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yay. İstanbul, 2006.

TDK, **Türkçe Sözlük**, Ankara, 2005.